

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ

ENSURING ENVIRONMENTAL SECURITY: NATIONAL AND INTERNATIONAL LEGAL APPROACHES

Муравйова С.В., аспірантка кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Екологічна безпека відноситься до відносно нових і все ще дискусійних явищ і понять, яке формується на перетині міркувань, з одного боку, про навколишнє середовище, а з другого – про національну, регіональну та міжнародну безпеку. Поява феномену екологічної безпеки зумовлена формуванням більш фрагментованого, складного світу і безпеки в наслідок руйнації біполярної структури світу після припинення «холодної війни». Зміст терміну «безпека» було розширено за рахунок включення економічних, екологічних та людських факторів, які здатні впливати на державну та міжнародну стабільність, виступати визначальними факторами людського благополуччя. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP) 1994 р. відіграла важливу роль у просуванні людського виміру безпеки. Відтак формування концепції екологічної безпеки відбувається під впливом не лише екологічних інтересів і загроз, але й вимог зовнішньої політики, політики безпеки й оборони, економічної, енергетичної, науково-технічної та інших політик.

Екологічні процеси та природні ресурси в рамках обговорення проблем екологічної безпеки розглядаються з позиції їх аналізу як джерел чи каталізаторів різного роду конфліктів, перешкод на шляху до добробуту держав або, навпаки, як засобів пом'якшення чи усунення загроз. Крім того, питання екологічної справедливості, адаптації та стійкості до небезпек, зокрема кліматичних змін – всі ці та інші аспекти сприяють постійному розширенню сфери екологічної безпеки. До їх вирішення в сучасних умовах і у перспективі беруть участь національні держави, інтеграційні об'єднання, насамперед Європейський Союз, і міжнародні урядові і неурядові організації. Як наслідок, екологічна безпека виступає важливим фактором еволюції систем національної держави та міжнародної політики.

Ключові слова: національна безпека, екологічна безпека, національні екологічні інтереси, міжнародне право, Право ЄС, України, Європейський Союз.

Environmental security is a relatively new and still debated phenomenon and concept, which is formed at the intersection of considerations of the environment, on the one hand, and national, regional and international security, on the other. The emergence of the phenomenon of environmental security is due to the formation of a more fragmented, complex world and security as a result of the destruction of the bipolar structure of the world after the end of the Cold War. The content of the term "security" has been expanded to include economic, environmental and human factors that can influence state and international stability and act as determinants of human well-being. The 1994 United Nations Development Program (UNDP) played an important role in promoting the human dimension of security. Thus, the concept of environmental security is shaped not only by environmental interests and threats, but also by the requirements of foreign policy, security and defense policy, economic, energy, scientific and technical, and other policies.

Environmental processes and natural resources in the discussion of environmental security issues are considered from the point of view of their analysis as sources or catalysts of various kinds of conflicts, obstacles to the well-being of states, or, conversely, as means of mitigating or eliminating threats. In addition, the issues of environmental justice, adaptation and resilience to hazards, including climate change, all contribute to the constant expansion of the field of environmental security. In the present and future, national states, integration associations, primarily the European Union, and international governmental and non-governmental organizations are involved in addressing them. As a result, environmental security is an important factor in the evolution of the systems of the national state and international politics.

Key words: national security, environmental security, national environmental interests, international law, EU law, Ukraine, European Union.

Постановка проблеми. Екологічна безпека – це відносно нова і досі дещо спірна концепція, яка може бути визначена як перетин міркувань екологічної та національної безпеки на рівні національної політики. Її становлення є важливим етапом в еволюції систем національної, регіональної (інтеграційної) та міжнародної політики. Тому не дивно, що у концепції екологічної безпеки досить мінливий інституційний контекст, в якому формується ця потенційна політична програма, що ускладнює як розробку, так і проведення відповідної політики в цілому.

Визначального значення для становлення й розвитку екологічної безпеки як автономного напрямку (сфери) національної політики набуває фундаментальне визнання того факту, що екологічні проблеми більш неприпустимо розглядати як допоміжні, другорядні, оскільки вони перетворилися на невід'ємні компоненти політичної, економічної та соціальної систем сучасного суспільства. Слід погодитися з думкою Т.Е. Graedeland та В.Р. Allenby про те, що інтеграцію екологічних міркувань в апарат національної безпеки будь-якої країни можна розглядати як демонстрацію переходу екологічних питань від «другорядних» до «стратегічних» для споживачів, виробників і суспільства та держави в цілому [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних або окремих практичних аспектів правової природи екологічної безпеки займалися вітчизняні вчені, серед яких варто відзначити роботи А. Гетьмана,

В. Адрейцева, Г. Анісімової, Г. Балюк, С. Боголюбова, М. Бринчука, І. Каракаша, Т. Ковальчук, В. Костицького, М. Краснової, Н. Малишевої, В. Носіка, В. Петрова, О. Погрібного, В. Попова, Г. Серова, Н. Титової, М. Фролова, Ю. Шемшученка, О. Шуміла та інших. Незважаючи на наявність певного теоретичного обґрунтування відносно сфери екологічної безпеки, вони в силу динамічних змін, спричинених розвитком науково-технічних знань та нових технологій, потребують постійного дослідження [2, с. 75]. Отже, попри значний масив наукових праць під час проведених ними досліджень не було вироблено спільного бачення правової природи та основних ознак екологічної безпеки, що надає актуальності дослідженням з означеної проблематики.

Метою статті є дослідження підходів до правового регулювання в сфері екологічної безпеки на національному, регіональному і міжнародно-правовому рівнях.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі державно-правового розвитку особливої актуальності й практичної значущості набуває питання забезпечення екологічної безпеки. Вплив людини на навколишнє середовище поставив під загрозу можливість реалізації основних прав людини, включаючи навіть право на життя та здоров'я. Враховуючи постійне посилення такого негативного впливу, проблема забезпечення екологічної безпеки вийшла за межі державних кордонів і набула планетарного характеру.

Якщо раніше питання забезпечення екологічної безпеки держав було виключно їх внутрішньою справою, то наприкінці ХХ ст. державні кордони з екологічної точки зору поступово втратили своє значення, оскільки виявилися прозорими: діяльність однієї держави може спричинити транскордонний вплив на екологічну ситуацію в інших державах, завдаючи шкоди флорі, фауні, повітрю, воді, ґрунту, клімату чи іншим природним об'єктам.

Наявність чіткого визначення екологічної безпеки, розкриття співвідношення з національною безпекою, встановлення її правової природи, визначення викликів та загроз для неї має не тільки теоретичне, але й прикладне значення.

Термін «екологія» у науковий обіг запровадив у 1866 р. німецький біолог Е. Геккель. Під цим поняттям він розумів науку про взаємні зв'язки живих організмів із довкіллям. На той час ще не йшлося про екологічну безпеку, оскільки стан довкілля ще не був загрозливим [3, с. 54]. Широкого вжитку поняття «екологія» та «екологічна безпека» дістали лише наприкінці 1980-х років, що було зумовлено переглядом парадигми безпеки після завершення «холодної війни»¹, а також усвідомленням згубного впливу людини на стан навколишнього природного середовища. Зростаюче усвідомлення нових викликів і загроз поставило під сумнів те, як в ХХ ст. розуміли принципи та завдання науки про безпеку.

Існують різні підходи до розкриття змісту поняття «екологічна безпека». Відправною точкою в процесі його тлумачення виступає міжгалузеве поняття «безпека»: як зазначав Д.А. Baldwin, «економічна безпека, екологічна безпека, безпека особистості, соціальна безпека і військова безпека є різними формами безпеки, а не принципово різними концепціями» [4].

У найбільш загальному плані безпека – це відсутність загрози для об'єкта з боку внутрішніх та зовнішніх чинників. Однак, варто зазначити, що в останні десятиліття поняття безпеки набуло більш широкого значення у зв'язку із виокремленням підвидів національної безпеки: військової, економічної, екологічної, енергетичної та ін. Не ставлячи під сумнів важливість забезпечення кожної з них, все ж зазначимо, що ключовою проблемою сьогодення, що потребує нагального розв'язання, є саме проблема забезпечення екологічної безпеки.

Під час дослідження екологічної безпеки як правової категорії, необхідно виділити два підходи до її розуміння. Відповідно до першого екологічну безпеку розглядають як певний стан захищеності особи від загроз, викликаних антропогенним впливом на природні об'єкти. Так, О. Заржицький визначає екологічну безпеку як комплексний стан певних властивостей довкілля, які створені цілеспрямованою діяльністю людей, з урахуванням обґрунтованих допустимих навантажень антропогенних чинників на навколишнє середовище і негативних змін, що відбулися в ньому, і забезпечують збереженість життєдіяльності людини [5, с. 32]. На думку В. Андрейцева екологічна безпека як юридична категорія – це складова національної і транснаціональної безпеки, тобто такий стан розвитку суспільних правовідносин і відповідних їм правових зв'язків, за яких системою правових норм, інших державно-правових і соціальних засобів гарантується захищеність права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, забезпечується регулювання здійснення екологічно небезпечної діяльності і запобігання погіршенню стану довкілля та інших наслідків, небезпечних для життя і здоров'я особи, суспільства і держави, яка потребує чіткої конституціоналізації в чинному законодавстві [5, с. 38].

¹ Протягом ХХ ст. наукові дослідження безпеки переважно обмежувалися сферою міжнародних відносин, пов'язаних зі статусом національних держав по відношенню одна до одної. Відповідно до цієї загальноприйнятої концепції, держава виступає як об'єкт безпеки, так і основним постачальником безпеки.

Відповідно до другого підходу, екологічну безпеку слід розуміти як систему правових інструментів, за допомогою яких регламентується режим використання природних ресурсів, встановлюється комплекс заходів, спрямованих на їх охорону, а також попередження і протидію загрозам, які мають згубний вплив на навколишнє середовище.

М.І. Малишко, досліджуючи проблему екологічної безпеки, розглядає її як систему заходів, спрямованих на захист життєво необхідних інтересів людини від несприятливого впливу навколишнього природного середовища, слухно вказуючи при цьому, що екологічна безпека є центральним питанням екології людини, оскільки безпосереднім об'єктом охорони є людина, її економічні інтереси, екофонд [6, с. 331–335].

Таким чином на сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння змісту поняття «екологічна безпека».

В останні десятиліття підвищилися масштабність екологічних загроз, в наслідок чого питання екологічної безпеки набули самостійного характеру². Ваптом лише згадати про прогресуюче знищення лісів, зникнення сільськогосподарських угідь та зменшення їхньої родючості, забруднення ґрунтів, вод, річок, озер та просторів Світового океану токсичними відходами, руйнування озонового шару, парниковий ефект та танення арктичних і антарктичних льодів тощо. Взаємопов'язаність усіх елементів природи Землі як єдиного організму зумовлює системність і взаємопов'язаність дії екологічних загроз. Сучасні екологічні загрози, якщо їх завчасно і ефективно не усунути, з плином часу почнуть діяти кумулятивно, підсилюючи одна одну, і спричинять швидке тотальне руйнування природного середовища [3, с. 61].

Фактори, що створюють загрозу екологічній безпеці людства, окремим регіонам та країнам, сьогодні настільки очевидні, що збереження та відтворення середовища існування людини перетворюється у завдання першочергової необхідності. Глобальний масштаб викликів екологічній безпеці зумовив ключову роль в їх розв'язанні ряду міжнародних організацій. Так, у серпні 2019 р. на саміті G7 Генеральний Секретар ООН оголосив про надзвичайну кліматичну ситуацію. У своїй доповіді А. Гутерреш зазначив, що за даними Всесвітньої метеорологічної організації, пожежі на Алясці, в Сибіру, Канаді, Амазонії тільки в липні 2019 р. спричинили викиди десятків мегатонн CO₂ в атмосферу. Внаслідок глобального потепління тануть льодовики³. При цьому ситуація в 2019 р. є значно гіршою, ніж у 2015 р. – на момент прийняття Паризької угоди з питань клімату⁴. Генеральний Секретар ООН також навів наукові висновки, надані Міжурядовою групою ООН з питань зміни клімату, відповідно до яких першочерговим завданням є стримати підвищення температури до 1,5 градусів за Цельсієм до кінця століття, досягти нульового рівня викидів CO₂ до 2050 р. та скоротити викиди парникових газів на 45% до 2030 р. [8]. Щоб реалізувати зазначені пріоритети, потрібна політична воля, тож міжнародна спільнота має об'єднати свої зусилля та вжити необхідних заходів задля виживання людства.

В листопаді 2019 р., напередодні ХХІ конференції ООН, Європейським парламентом було прийнято резолюцію про оголошення надзвичайної кліматичної

² Це разом з тим не означає недоцільність їх розгляду у поєднанні, наприклад, з воєнною, економічною, енергетичною та іншими напрямками національної безпеки [7].

³ Так, льодовий щит Гренландії, який є другим за розміром льодовим об'єктом в світі вже втратив більш ніж 179 мільярдів тонн льоду.

⁴ Паризьку угоду підписано 12 грудня 2015 р. Її текст було погоджено на ХХІ конференції, присвяченій кліматичним змінам, яка проходила в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (1992 р.). Оскільки зміна клімату є глобальною, а отже спільною проблемою людства, Сторони взяли на себе зобов'язання, спрямовані на запобігання і протидію загрозам (насамперед глобальному потеплінню), що породжені змінами клімату.

та екологічної ситуації в Європі та в усьому світі в цілому. Депутати закликали Європейський Союз представити свою стратегію досягнення кліматичної нейтральності⁵ для подальшого включення її в Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату (1992 р.) [9]; Європейській Комісії рекомендовано включити до «The European Green Deal» [10] положення щодо скорочення викидів парникових газів на 55% до 2030 р.

21 квітня 2021 р. представники Європейського парламенту та окремих держав-членів ЄС узгодили основні положення Європейського кліматичного закону. Документ передбачає зобов'язання скоротити викиди парникових газів до 2030 р. на 55% порівняно з показниками 1990 р. Закон покладає на ЄС правове зобов'язання стати кліматично нейтральним до 2050 р. Це означає, що, починаючи з 2021 р., в ЄС має вироблятися не більше CO₂, ніж поглинається з атмосфери. 28 червня 2021 р. Рада в першому читанні прийняла свою позицію щодо європейського кліматичного закону, завершивши процедуру його ухвалення та закріпивши на законодавчому рівні мету ЄС – стати кліматично нейтральним до 2050 р. [11]. Наведене підтверджує актуальність та практичну значущість забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна безпека також є одним з головних компонентів міжнародної безпеки, про що свідчать резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 5 грудня 1986 р. і 7 грудня 1987 р. У цих резолюціях екологічна безпека вперше стала спеціальним об'єктом правового регулювання на міжнародному рівні.

Міжнародний характер проблем екологічної безпеки зумовлює необхідність їх вирішення шляхом консолідації зусиль усіх держав, зокрема розробки міжнародно-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки.

Першим міжнародним документом, в якому було закріплено термін «екологічна безпека», є Декларація про навколишнє середовище та розвиток [12], прийнята на Конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку (1992 р., Ріо-де-Жанейро). Декларація підтверджує та розвиває положення, що містяться в Декларації Конференції ООН з проблем навколишнього середовища людини, прийнятій в Стокгольмі 16 червня 1972 р. Документ містить в собі 27 принципів, яких держави мають дотримуватися під час використання ресурсів навколишнього середовища.

З огляду на стрімке зростання масштабів екологічних проблем за досить короткий проміжок часу було прийнято низку міжнародно-правових актів, покликаних встановити вимоги щодо безпечного використання ресурсів навколишнього середовища; запровадити правові механізми контролю за їх експлуатацією та інструменти притягнення до відповідальності за недотримання відповідних положень.

Зміст поняття «екологічна безпека», що розкривається в міжнародно-правових актах, варто аналізувати, спираючись на класифікацію таких домовленостей за рівнем відносин, що підлягають правовому регулюванню. Міжнародні угоди, які встановлюють механізми забезпечення екологічної безпеки, поділяються на: акти щодо забезпечення глобальної екологічної безпеки; акти щодо гарантування регіональної екологічної безпеки; акти щодо запобігання трансграничному впливу діяльності, джерело якої знаходиться під юрисдикцією певної держави, на навколишнє середовище інших держав.

Такі проблеми, як зміна клімату (парниковий ефект і пов'язане з ним глобальне потепління), руйнування озонового шару, вичерпання природних ресурсів (у першу чергу, питної води, лісу) та біологічних ресурсів планети (зниження біорізноманіття, опустелювання тощо) мають

глобальний характер. В їх успішному вирішенні зацікавлені всі держави. Для попередження (призупинення, уповільнення) відповідних процесів міжнародна спільнота вдається до розроблення й ухвалення спільних стратегій, здатних протидіяти поширенню небезпечних екологічних тенденцій або ж ліквідувати наслідки тих негативних процесів, які вже охопили нашу планету.

Серед міжнародних нормативних актів, які встановлюють механізми забезпечення глобальної екологічної безпеки, варто виділити такі: Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище (1976 р.), Віденська конвенція про охорону озонового шару (1985 р.) та Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар (1987 р.), Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (1992 р.), Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від (1997 р.), Конвенція про охорону біологічного різноманіття (1992 р.), Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (2000 р.), Нагойський протокол регулювання доступу до генетичних ресурсів та спільного використання на справедливій та рівній основі вигод від їх застосування до Конвенції про біологічне різноманіття, прийнятій (2010 р.), Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (2001 р.), Міжнародна угода з тропічної деревини, укладена в ході Конференції ООН з питань торгівлі та розвитку (2006 р.) тощо.

Разом з тим, важливою та невід'ємною частиною глобальної екологічної безпеки є екологічна безпека, що реалізується в межах певного регіону. Серед політико-правових інструментів, покликаних забезпечити екологічну безпеку на регіональному рівні варто назвати наступні міжнародні домовленості: Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (1992 р.) та протоколи до неї; Конвенція про охорону Середземного моря від забруднення (1976 р.), Конвенція ООН з морського права (1982 р.), Конвенція про захист морського середовища району Балтійського моря (1992 р.), Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (2003 р.) та протоколи до неї. Як видно, системоутворюючими критеріями при цьому можуть виступати басейни рік, морів, океанів, гірські масиви, певні географічні регіони тощо.

Важливу роль в питанні забезпечення екологічної безпеки відіграють акти щодо запобігання трансграничному впливу діяльності, джерело якої знаходиться в межах району, що підпадає під юрисдикцію однієї держави, а згубний вплив проявляється на території іншої держави. Такий тип забруднення є свідченням екологічної взаємозалежності країн та зумовлює необхідність розвивати між ними співробітництво з питань екологічної безпеки.

Серед міжнародних договорів цієї групи варто виділити наступні: Міжнародна конвенція щодо втручання у відкритому морі у випадках аварій, які призводять до забруднення нафтою (1969 р.), Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню з суден (1973 р.), Конвенція про трансграничне забруднення повітря на великі відстані (1979 р.) та протоколи до неї, Базельська конвенція про контроль за трансграничним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням (1989 р.), Конвенція з охорони та використання трансграничних водотоків та міжнародних озер (1992 р.) та ін.

Зважаючи на таку кількість міжнародних домовленостей, причому наведений перелік є далеко не повним, можемо констатувати, що за досить короткий проміжок часу було прийнято значну кількість міжнародних нормативних актів, які встановлюють механізми правового забезпечення екологічної безпеки. Це свідчить про швидкі темпи розвитку правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки. Однак, існуючі інструменти

⁵ Під кліматичною нейтральністю слід розуміти економічну діяльність, що передбачає нульові викиди парникових газів.

запобігання і протидії екологічним загрозам є неспіврозмірними із постійно зростаючим рівнем екологічної небезпеки.

Слід зазначити, що про сутність поняття «екологічна безпека», як правової категорії, у вказаних міжнародних нормативних актах не йдеться. Тому, проаналізувавши положення міжнародних правових актів, а також дослідивши підходи науковців, що займалися вивченням даного питання, можемо сформулювати власне визначення екологічної безпеки. Екологічна безпека – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів людини від дії загроз, викликаних постійно зростаючим антропогенним впливом на природу, який досягається шляхом комплексного застосування системи міжнародно-правових інструментів, за допомогою яких регламентується режим використання природних ресурсів, встановлюються особливості здійснення охорони певних категорій об'єктів природного середовища від згубного впливу людської діяльності, регулюється порядок здійснення міжнародного співробітництва з природою навколишнього середовища. З даного визначення випливають наступні основні ознаки екологічної безпеки:

1) екологічна безпека рівною мірою гарантує захист усіх учасників міжнародного спілкування;

2) під час вжиття заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки, беруться до уваги закони природи, відповідно до яких формуються екологічні об'єкти;

3) екологічна безпека знаходить свій прояв в першу чергу в захисті природних екосистем, оскільки їх порушення може завдати суттєвої шкоди життю та здоров'ю людини;

4) екологічна безпека ґрунтується на зобов'язанні держав не завдавати транскордонного впливу, тобто будь-яких наслідків для навколишнього середовища, в тому числі здоров'я людей, флори, фауни, повітря, ґрунту, води тощо, у районі, який знаходиться під юрисдикцією однієї держави, зумовленого діяльністю, джерело якого розташоване в межах території, що підпадає під юрисдикцію іншої держави;

5) спрямованість екологічної безпеки на види діяльності та об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку, наприклад, на теплові станції, ядерні установки, переробка корисних копалин, хімічне виробництво, поводження з небезпечними відходами, проведення робіт із розчищення русла і днопоглиблення русла та днорічок та ін.;

6) еволюція поняття «екологічна безпека» знаходить свій прояв у зміщенні акцентів на міжнародне співробітництво, оскільки протидіяти сучасним викликам та загрозам навколишньому природному середовищу можливо тільки шляхом об'єднання зусиль усієї міжнародної спільноти;

7) екологічна безпека є одним з компонентів міжнародної безпеки;

8) гарантування екологічної безпеки передбачає наявність дієвого правового механізму її забезпечення як на національному, так і на регіональному та міжнародному рівнях;

9) передбачає співпрацю у сфері охорони навколишнього природного середовища як держав, так і різного роду недержавних утворень;

10) забезпечується комплексною діяльністю міжнародних природоохоронних організацій⁶;

11) досягнення необхідного рівня екологічної безпеки передбачає розробку дієвого механізму притягнення держав до міжнародно-правової відповідальності за порушення укладених за їх участю міжнародних домовленостей.

Чинні міжнародно-правові механізми забезпечення екологічної безпеки, на жаль, не здатні розв'язати існуючі екологічні проблеми та відвернути екологічну катастрофу. Шляхом укладення міжнародних домовленостей неможливо забезпечити ефективний захист усіх елементів навколишнього природного середовища. Слід зважати на те, що поряд із укладенням міжнародно-правових норм з питань екологічної безпеки, що є обов'язковими до виконання для усіх суб'єктів права, на міжнародному рівні приймається значна кількість норм так званого «м'якого права». Останні мають рекомендаційний характер, встановлюючи вид і міру бажаної поведінки. Їх невиконання не тягне за собою притягнення порушників до юридичної відповідальності. Тому розраховувати на ефективність норм «м'якого права» в питаннях гарантування екологічної безпеки не варто.

Крім того, у міжнародному праві існує велика кількість прогалін, що стосуються питань екологічної безпеки, особливо щодо притягнення до відповідальності за заподіяну довкіллю шкоду. Це зумовлює неефективність таких норм на практиці. Крім того, не всі учасники відповідних міжнародних домовленостей виконують їх положення належним чином. Інші – просто не стають учасниками угод, спрямованих на захист довкілля, ігноруючи тим самим природоохоронні зусилля усієї міжнародної спільноти.

Висновки. Екологічна безпека є одним з ключових підвидів (напрямів) національної безпеки будь-якої держави. Її відносна автономність у складі національної безпеки не тільки не виключає, але й вимагає взаємодії з іншими підвидами національної безпеки (воєнної, економічної, енергетичної, продовольчої, та ін.), що зумовлено сучасними викликами і загрозами безпеки.

Глобальний масштаб викликів екологічній безпеці зумовив ключову роль в їх розв'язанні інтеграційних об'єднань і міжнародних організацій, які здатні консолідувати зусилля багатьох держав, зокрема шляхом розробки міжнародно-правових інструментів забезпечення екологічної безпеки. Попри прийняття протягом останніх десятиліть значного масиву міжнародних актів в сфері екологічної безпеки, у міжнародному праві існує велика кількість прогалін, що стосуються питань екологічної безпеки, особливо щодо притягнення до відповідальності за заподіяну довкіллю шкоду.

Ефективне розв'язання екологічних проблем потребує більш рішучих кроків на національному, регіональному (ЄС) та міжнародному рівні, які були б співрозмірними із масштабами екологічних загроз. Одним із можливих шляхів є створення в структурі ООН органу, що мав би статус головного органу Організації, на кшталт Ради Безпеки, діяльність якого буде спрямована на досягнення гармонійного співіснування людини із навколишнім природним середовищем.

⁶ Якщо раніше заходи захисту навколишнього середовища були внутрішньою справою кожної держави, то з часом, беручи до уваги згубні наслідки споживачького ставлення людини до природи, а також двох світових війн та екологічних катастроф, міжнародна спільнота взяла на себе відповідальність за збереження планети і життя на ній. Серед головних природоохоронних організацій міжнародного рівня варто назвати ЮНЕСКО, ЮНЕП, ВООЗ, МСОП, ВМО та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Allenby, B. R. (2000). Environmental Security: Concept and Implementation. *International Political Science Review*. 21(1), 5–21. <https://doi.org/10.1177/0192512100211001>
2. Романко С. М. Екологічна безпека довкілля та людини: поняття, критерії та окремі превентивні заходи забезпечення. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. Вип. 45. С. 75-84.
3. Екологічна Конституція Землі. Методологічні засади / за ред. Ю. Ю. Туниці. Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. 440 с.
4. Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*. 23, 5–26.
5. Заржицький О. С. Правові аспекти регіональної екологічної політики : монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. 160 с.
6. Малишко М. І. Екологічне право України: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Юрид. книга», 2001. 389 с.
7. Yakoviyk I. V., Chyzhov D. A., Karpachova N. I, Hlushchenko S. V., Chaliuk Y. O. (2020). National security policy in Ukraine: a change in the system of power relations of the modern world. *Revista San Gregorio*. № 42. Pp. 224–235.
8. Full Transcript of the Secretary-General's Press Encounter at the G7 Summit. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2019-08-26/full-transcript-of-the-secretary-generals-press-encounter-the-g7-summit>
9. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, прийнята 09 травня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
10. The European Green Deal. C0mmunication from the European C0mmission of 11.12.2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640>
11. Council adopts European climate law. European Council of 28.06.2021. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/28/council-adopts-european-climate-law>
12. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text